

**XVIII. YÜZYILIN İLK YARISINDA YENİÇERİLER TARAFINDAN KURULAN VAKIFLAR:
İSTANBUL ÖRNEĞİ***

NAİME YÜKSEL KARASU**

doi 10.53718/gttad.1128147

ÖZ

Osmanlı toplumunda hemen hemen her statüde, askerî veya reâyâ sınıfına mensup, zengin ya da orta halli, pek çok hayırsever maddi durumuna göre yaşadıkları şehre ya da farklı yerlere kurdukları vakıflar ve onlar için tesis ettikleri akârlarla katkı sağlamışlar, hizmet sunmuşlardır. Yaygın bir katılımı oluşturulan, etkin bir yönetim ve sıkı bir denetimle faaliyetlerini icra eden vakıfların Osmanlı tarihi boyunca zamanla hem sayıları artmış hem de hizmet alanları genişleyerek varlığını her geçen gün şehir hayatında daha da hissettirmişlerdir. Aynı zamanda sivil toplum kuruluşları olan vakıflar, yüzyıllar boyunca şehir hayatının şekillenmesinde önemli bir rol oynamış, yardımlaşma ve dayanışma yoluyla toplumda dinî ve sosyal hizmetlerin görülmesinde büyük katkı sağlamışlardır.

Osmanlı askerî gücü içerisinde uzun yıllar varlığını devam ettirmiş olan Yeniçeri Ocağı, Osmanlı Devleti'nin zaferlerine büyük katkı sağlamış, yapmış oldukları hizmetlerle şöhreti artmış ve zaman içerisinde çeşitli imtiyazlar elde etmiştir. Ancak ocak düzeninde meydana gelen değişimle yeniçerilerin toplum içerisindeki rolleri siyasî, ekonomik ve sosyal açılarından değişmeye başlamıştır. Ocak üyelerinin vakıf kuruluşu içerisinde yer almaya başlamaları da yine bu değişimin bir göstergesidir. XVIII. yüzyılda Yeniçeri Ağası gibi ocağın en üst kademesindeki görevliden, en alt kademesindeki ocak elemanlarına kadar çok sayıda yeniçeri tarafından vakıflar kurulmuştur.

Çalışmamıza konu olan dönemde gerek dinî ve gerekse sosyal ve dayanışmaya yönelik kurulan vakıflarda yeniçerilerin de aktif rol aldıklarını görmekteyiz. Burada şunu da belirtmek gerekir ki, çalışma sınırlarımız dışında, yeniçerilerin vakıf kurucuları arasında olduklarını gösteren daha önceki dönemlere ait vakfiyeler de bulunmaktadır. Osmanlı tarihinin farklı dönemlerinde yeniçeriler veya yeniçeri kökenli devlet adamları camii, mescit, medrese, mektep, tekke, çeşme gibi sosyal hizmet kurumlarını finanse etmek için dinî, sosyal ve kültürel amaçlı vakıflar kurmuşlardır. Osmanlı İstanbul'unda askeri faaliyetleri yürüten yeniçeriler, özellikle de XVIII. yüzyılla birlikte finans kaynakları açısından güçlenmelerinin de etkisiyle birçok alanda vakıf kurucuları olmuşlardır. Çalışmada, çeşitli arşiv belgeleri ve bu zamana kadar yapılmış olan çalışmalardan faydalanılarak yeniçerilerin, ekonomik gücünün, şehir hayatına etkileri vakıf müessesesi içerisinde ele alınmıştır. Dinî, sosyal ya da dayanışmaya bağlı olarak bu kurum içerisindeki rolleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada, Osmanlı askerî gücü içerisinde önemli bir yere sahip olan Yeniçeri Ocağı'na mensup kişiler tarafından kurulan vakıflar, İstanbul örneği üzerinden incelenecek yeniçerilerin bireysel vakıf kurucuları olarak ortaya çıkan yeni kimlikleri ile ele alınacaktır. Bu çerçevede, yeniçerilerin sivil hayatla iç içe geçen ilişkileri, ocağın ekonomik gücü ve bu gücü sağlayan sermaye birikimlerine bağlı olarak ortaya çıkan dayanışma ve kredi ilişkileri belirlenmeye çalışılmış; şehrin sosyal ve ekonomik düzenine olan etkileri belirlenmiştir. Araştırma konusu olan dönem İstanbul'unda, gerek Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan vakfiye örnekleri ve İstanbul şer'iyeye sicilleri içerisinde yer alan vakfiyeler ve gerekse de Başbakanlık Osmanlı Arşivinde yer alan konu ile ilgili vakıf belgeleri incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: İstanbul, Yeniçeri Ocağı, Vakıf, XVIII. Yüzyıl, Osmanlı Toplumunu.

* Söz konusu çalışma yazarın 2018 yılında AYBÜ / Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne sunduğu "XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Yeniçerilerin Politik ve Sosyo-Ekonomik Roller: İstanbul Örneği" başlıklı doktora çalışmasından üretilmiştir.

** Arş. Gör. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, E-Posta: naimkayacaglayan@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-3245-5582.

XVIII. YÜZYILIN İLK YARISINDA YENİÇERİLER TARAFINDAN KURULAN VAKIFLAR: İSTANBUL ÖRNEĞİ

WAQFS FOUNDED BY JANISSARIES IN THE FIRST HALF OF THE 18TH CENTURY:

THE CASE OF ISTANBUL

ABSTRACT

Several benefactors from almost every status, member of military or non-military class and wealthy or middle class member in the Ottoman society, served and contributed to the city in which they lived by waqfs they founded and properties which they donated to the waqfs to their cities. Waqfs which founded with large participation and performed with an active administration and under close supervision both grew in number and served bigger crowds throughout the Ottoman history and the effect of waqfs to city life became more apparent day by day. Waqfs which were non-governmental organizations at the same time played a big role in forming city life throughout the centuries and helped a great deal conduct religious and social services by cooperation and solidarity

The janissary corps which lasted in Ottoman war power for centuries contributed to Ottoman triumphs, gained reputation by their service and obtained several concessions in time. However, by transformation in the formation of corps, janissaries' role in the society came to change in politically, socially and economically. Members of the corps taking part in waqf institution is an indication of this transformation. In the eighteenth century, from high ranking officers such as janissary ağas to low ranking soldiers lots of janissaries founded waqfs.

In the period which this article deals with, it is witnessed that janissaries played an active role in waqfs founded for religious, social and cooperation reasons. It is noteworthy that there are some vakfiyes which show us that janissaries founded waqfs before the research period. In various periods of the Ottoman history, janissaries and statemen from janissary origin founded waqfs for political, social and economic aims to finance social service organizations like mosques, medreses, schools, lodges and fountains. Janissaries who performed military duties in Ottoman İstanbul became founders of assorted waqfs with getting stronger financially especially in the eighteenth century. In this article, by benefiting from assorted archival documents and the studies done so far, it will be delt with economic power of janissaries and their influence on city life in the context of waqf instituion. Their role in this institution will be specified in the context of religion, social and solidarity

In this paper waqfs founded by members of the janissary corps which had an important place in Ottoman military power, will be analyzed and their new identity as waqf founders will be examined in the case of İstanbul. In this context, relationships of janissaries with civil life, economic power of the corps, collaboration and credit relations will be analyzed and their affect on city life will be described. It will be gone over documents which belong to the aforementioned period both in the Archives of Directorate General of Foundations, Directorate of State Archives, and vakfiyes in İstanbul şerhiye registers.

Keywords: İstanbul, the Janissary Corps, Waqfs, 18th Century, Ottoman Society.

GİRİŞ

Kelime anlamı itibariyle birçok manada kullanılan vakıf¹, terim olarak bir mülkü, kamunun yararına sonsuz olarak ayırmak, tahsis etmek anlamına gelmektedir.² Vakıf kurumu, uzun yıllar İslam devletlerinde büyük önem kazanmış, sosyal ve ekonomik hayat üzerinde etkin tesirler bırakmış hem dinî hem de hukukî bir müessese olarak varlığını sürdürmüştür. Bütün Türk-İslam Devletlerinde bir yarış halinde gelişen vakıflar, özellikle Osmanlı Devleti'nde tekâmülünün zirvesine ulaşmış ve İslam hukukunun en zengin ve etkin kurumlarından biri olmuştur. Osmanlı Devleti'nde vakıflar, bir insanın doğumundan ölümüne kadar, hatta ölümünden sonra bile etkisini devam ettiren ve insan hayatının bütün gereklerini ve ihtiyaçlarını karşılayan sosyal, yardımlaşma ve dayanışma müesseseleri olarak uzun yıllar hizmet vermişlerdir.³

¹ Arapça kökenli "vakf" kelimesinin lügatta; durmak, durdurmak, alıkoymak, hapsetmek, bekleme, dinlendirmek anlamlarında kullanılmaktadır. Bekir Topaloğlu-Hayrattın Karaman, *Arapça-Türkçe Yeni Kamus*, Elif Ofset, İstanbul 1979, s. 501-502; Bahaeddin Yediyıldız, *XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi -Bir Sosyal Tarih İncelemesi*, TTK Yayınları, Ankara 2003, s. 8; İstılahı anlamda ise vakıf kelimesine değişik anlamlar yüklenmiştir. Bazı vakıf tarifleri şöyledir: Menfaati insanlara ait olur düşüncesiyle bir mülkü Allah'ın mülkü hükmünde olmak üzere temlik ve temellükten habs ve men etmektir. Bkz. Ali Himmet Berki, "Hukukî ve İctimai Bakımdan Vakıf", *Vakıflar Dergisi*, S. V, Resimli Posta Matbaası, Ankara 1962, s. 9; Ali Haydar Efendiye göre vakf, geliri Allah'ın kullarına ait olmak üzere vakf olunan malı Cenâb-ı Hak'ın mülkü hükmünde devamlı olmak üzere temlik ve temellükten habs ve menfaatini tasadduk veya dilediğine sarf etmektir. Bkz. M. Zeki Pakalın, "Vakıf", *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Sözlüğü*, C. III, MEB Yayınları, İstanbul 1983, s. 577; Bir mal ve mülkü satılmamak şartıyla, bir fiili hayra tahsis ve teberru' etmektir. Bkz. Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî*, Çağrı yayınları, İstanbul 1896, s. 1396.

² Pakalın, *a.g.e.*, s. 577.

³ Erol Cansel, "Vakıf, Kuruluşu, İşleyişi ve Amacı", *Vakıflar Dergisi*, S. XX, Mas Matbaacılık, Ankara 1988, s. 321; Bahaeddin Yediyıldız, "Türk Kültür Sistemi İçinde Vakfın Yeri", *Vakıflar Dergisi*, S. XX, Mas yayıncılık, Ankara 1988, s. 404.

Osmanlı Devleti'nde sistemden kaynaklanan ve halka da yayılan "hayır" kavramından türeyen kurumlar, servetin toplum içinde yeniden bölüşülmesinde çok önemli rol oynamaktadır. Bu kurumların en yaygın olarak kullanılanlarından biri de vakıflardır.⁴ Vakıflar sosyal dayanışma ve yardımlaşmayı sağlayan araçlardan birisidir. Vakıf müessesesinin Osmanlı Devleti'ndeki toplumsal, ekonomik ve kültürel hayattaki rolü bugün tahmin edilemeyecek kadar geniş alanlarda etkisini göstermiş ve fonksiyonları itibarıyla insan ve sosyal hayatın bütün yönlerini kuşatmıştır. Nitekim vakıfların toplum hayatındaki yerini en güzel şekilde açıklayan ifade şu şekildedir: "Osmanlı İmparatorluğu devrinde pek büyük bir inkişafa mazhar olan ... vakıflar sayesinde bir adam vakıf bir yerde doğar, vakıf beşikte uyur, vakıf mallardan yer ve içer, vakıf kitaplardan okur, vakıf bir medresede hocalık eder, vakıf idaresinden ücretini alır ve öldüğü zaman kendisi vakıf bir tabuta konur, vakıf bir mezarlığa gömülürdü".⁵

Bir vakfın vücuda getirilmesi, bir hizmetin yapılması için bir taşınır ya da taşınmaz servetin vakfedenin mülkiyetinden çıkarak gelir seviyesi daha düşük kimselerin kullanımına, yani toplumun mülkiyetine geçmesi demektir. Servetin transferinden sonra vakfedilen mülkün ya da paranın gelirleriyle sağlanan hizmetler yoluyla düşük gelirli insanların kullanımına yönelik gelirin yeniden dağılımı sağlanır. Bu durumda servetin nakli bir defa olmakta ancak gelirler vakıf ayakta kaldıkça devam etmektedir. Bu nedenle vakıf tanımlarının büyük bir çoğunluğunda vakfın mülkiyetinin vakfedenden yani vâkıftan çıkıp Allah'ın mülkiyetine veya vakıftan yararlanacakların mülkiyetine geçtiği belirtilmektedir. Yani vakfedilen malda artık hiç kimsenin mülkiyet iddia edemeyeceği, onun tüzel kişilik kazandığı⁶ ve artık toplumun mülkiyetine geçtiğidir.⁷

Vakıf, genel olarak Osmanlı Devleti'ndeki bütün sosyal kurumları kapsayan veya bütün sosyal kurumların hizmet ettiği, kullandığı bir hukukî yapı olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸ Vakıf müessesesinin tüm sosyal kurumları içine alması veya bütün sosyal kurumların vakıf adı altında toplanması Osmanlı Devleti'nde vakıfların etki ettiği alanların daha da genişlediğini göstermesi açısından önemli bir ipucu vermektedir. Kamusal alanın tamamen vakıf kurumuna bırakılması özellikle batılı sosyal siyasetçilerin XVI. yüzyıl Osmanlı toplumu için "vakıf cenneti" ifadesini kullanmalarına neden olmuştur.⁹

Osmanlılarda dinî hizmetler, eğitim, sağlık, şehircilik, bayındırlık hizmetleri ve askerî hizmetlere yönelik vakıflar kurulmuştur. Bu vakıflar sosyal çatışmanın engellenmesi, gelir-servet dağılımının ve sosyal ilişkilerin düzenlenmesi, istihdamı artırıcı etki yapması ve sosyal bütünleşmenin sağlanmasında büyük rol oynamıştır.¹⁰ Vakıflar bir hayır kurumu olarak ahlaki ve dinî duyguların etkisiyle gelişmiştir. İslamiyet'in yardımlaşmayı teşvik etmesinin bir yansıması olmuşlardır.¹¹ Günümüzde hâlâ kullanılmakta olan binlerce camii, imaret, kervansaray, yol, çeşme, han, hamam, köprü gibi eserler kamuya tahsis edilmiş birer vakıf eseridir.

Vakıf anlayışı Osmanlı şehir hayatının şekillenmesinde önemli bir yere sahiptir. Osmanlı şehirlerinin, özellikle de İstanbul'un imarında, büyümesinde ve gelişmesinde vakıfların ve onun en önemli parçalarından biri olan vakıf külliyelerinin büyük payı vardır. Osmanlı toplumunda hemen hemen her statüde hayırsever yaşadıkları şehre ya da farklı bir yere kurdukları vakıflar ve bu vakıfların devamı için tesis ettikleri akârlarla katkı sağlamışlardır. Vakıflar zaman zaman iktisadî ve siyasî şartlardaki değişimlerden etkilenmişse de Osmanlı Devleti'nin sonuna kadar varlığını ve önemini muhafaza etmiştir.¹² Dinî (camii, mescit, zaviye), eğitim-öğretim (medrese, dârülhadis, mektep, muallimhane) ve halkın su ihtiyaçları (çeşme, sebil, suyolları, köprüler), fakirlerin yiyecek ve tedavi (imâret, dârüşşifâ), yardıma muhtaç olanların ihtiyaçlarını karşılamak gibi farklı alanlarda çok çeşitli vakıflar kurulmuştur.¹³

Quataert, XVI. yüzyılda büyük vakıfların devlete ayrılmış bir alan olduğunu ve sadece doğrudan padişahın kontrolü altındaki kişilerin ayrıcalığı olduğunu belirtir. Fakat XVIII. yüzyıla gelindiğinde, hayırseverlik konusundaki bu tekel kaybolma eğilimi göstermiş ve ortaya çıkan bazı gruplar vakıf kurmaya başlamıştır. Bu vakıfların sağladığı malî güvence, muhtemelen vezir, paşa ve ulemâ gibi birçok devlet ricâlinin, XVII. yüzyıl sonunun yeni ekonomik ve siyasal iktidar odakları olma konumlarını sağlamlaştırmıştır.¹⁴ XVIII. yüzyıl Osmanlı vakıfları üzerinde yapılan bir araştırmaya göre, vakıf kurucularının %80-90'nın askerî sınıfına mensup veya

⁴ Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1300-1600)*, C. I, Ed. Halil İnalçık-Donald Quataert, Çev. Halil Bertay, Eren Yay., İstanbul 2009, s. 84.

⁵ Esat Arsebük, "Mameleke İstinat Eden Şahsiyet: Vakıf", *Adliye Ceridesi*, No: 63, İstanbul 1937, s. 1133-1134.

⁶ Hüseyin Hatemi, *Önceki ve Bugünkü Türk Hukukunda Vakıf Kurma Muamelesi*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 1969, s. 22, 76, 162; Ahmet Akgündüz, *İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, TTK Yayınları, Ankara 1988, s. 110.

⁷ Sabahattin Zaim, "Vakıfların Milli Ekonomiye Etkileri", *V. Vakıf Haftası Semineri (7-13 Aralık 1987)*, VGM, Ankara 1988, s. 209-210.

⁸ Şerif Mardin, *Makaleler, Türkiye'de Toplum ve Siyaset*, İletişim Yayınları, İstanbul 1991, s. 126.

⁹ İ. Erol Kozak, *Bir Sosyal Siyaset Müessesesi Olarak Vakıf*, Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, Sakarya 1994, s. 15.

¹⁰ Fuad Köprülü, "Vakıf Müessesesi ve Vakıf Vesikalarının Tarihi Ehemmiyeti", *Vakıflar Dergisi*, S. I, Ankara 1938, s. 5-6; Yediyıldız, *a.g.m.*, s. 406.

¹¹ Zaim, *a.g.m.*, s. 209.

¹² Tahsin Özcan, *Osmanlı Para Vakıfları-Kanûni Dönemi Üsküdar Örneği*, TTK Yayınları, Ankara 2003, s. 6-7.

¹³ Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, C. I, TTK Yayınları, Ankara 1987, s. 11.

¹⁴ Donald Quataert, *Osmanlı İmparatorluğu 1700-1922*, İletişim Yayınları, İstanbul 2008, s. 69.

XVIII. YÜZYILIN İLK YARISINDA YENİÇERİLER TARAFINDAN KURULAN VAKIFLAR: İSTANBUL ÖRNEĞİ

onların yakınları olduğu belirtilmektedir.¹⁵ Böylece XVII. ve XVIII. yüzyıllarda kurulan vakıfların %90 oranında askerî sınıf mensupları tarafından finanse edildiği söylenebilir.

Vakıflar hakkında yapılan araştırmaların çoğu vakfiyelere dayanmaktadır. Vakfın kurucu belgesi olan vakfiye, vakfa dair vâkîfın takrir ve hâkimin tescilini havî olarak tanzim olunan bir hüccettir. Vakfiye hukuki tabiriyle vakfın tescilidir.¹⁶ Vakfiyeler o dönemdeki vakıf kurucularının sosyal yapılarını ve isteklerini ortaya koyması bakımından iyi bir malzeme olmakla birlikte vakıfların harcamalarını da göstermektedir. Nitekim vakfiyelerde vakıf kurucularının yapılmasını istedikleri harcama kalemleri yer almaktadır. Araştırma konusu dâhilinde İstanbul örneğinde gerek Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan vakfiyelerden ve gerekse şer'îye sicilleri içerisinde yer alan vakfiyelerden tespit edilen toplam vakfiye sayısı on ikidir. Vakfiyelerin genelinde vakfedilen ev ve dükkân gibi gayrimenkullerin kira gelirleri olabildiği gibi sadece nukud vakfedendenler de olmuştur.

Vakfiyelerde vakfa konu olan gayrimenkul olarak ev, dükkân ya da çiftlik gibi daha geniş ve özellikli menkuller olarak kira getirisinin bağışlanmasını içermekte, vakfiyelerde yer alan açık ve ayrıntılı bir şekilde izahı yapılan görevlilerin finans kaynağını oluşturmaktadır. Para vakfi olarak ise "... onu on bir buçuk hesabı üzere alâ vechi'l helâl rehn-i kavî ve kefil-i melî yahud ikisinden biri ile ..." şeklinde işletilmesi ve yine gelirlerin vakfiyede yer alan şartlara ve hizmetlere göre harcanması şeklinde kurulmuşlardır.

1. Yeniçeriler Tarafından Kurulan Vakıf Örnekleri

Osmanlı Devleti'nde kurulan vakıfların ülkenin her tarafına dağıldığı, köylerde bile vakıflar kurulduğu görülmekle birlikte, vakıfların yoğun olduğu yerlerin aynı zamanda kültürel faaliyetlerin de zengin olduğu yerler olduğu dikkat çekmektedir. Eğitim ve öğretim kurumlarının yoğun olduğu İstanbul ve sonrasında Bursa gibi şehirlerde vakıflar da yoğun bir şekilde kurulmuştur. Her ne kadar eğitim seviyesi yüksek kişiler tarafından vakıf kurmanın daha yaygın olduğu görülse de toplumun her kesiminden vakıf kurucularının olduğu hususu da ayrıca dikkat çekicidir. XVIII. yüzyıl vakıf kurucuları arasında padişah ve hanedan mensupları dışında devlet yöneticileri arasında sadrazamdan sonra vezirler, defterdar, reisülküttap ve devletin en güçlü şahsiyetlerinden biri olan yeniçeri ağası yer almaktadır. Bu dönemde pek çok idarî ve malî görev yeniçerilerin uhdesine geçmiştir. Bu durum onları ekonomik açıdan daha zengin, siyasî bakımdan daha güçlü kılmıştır. Böylece yeniçeriler ve yeniçeri kökenli aileler vakıflar kurmaya ve onlara gelir kaynağı olarak mallar tahsis etmeye güçleri yeter hale gelmiştir.¹⁷

Osmanlı tarihinin farklı dönemlerinde yeniçeriler veya yeniçeri kökenli devlet adamları tarafından camii, mescit, medrese, mektep, tekke, çeşme gibi dinî, sosyal ve kültürel amaçlı vakıflar kurulmuştur. XVIII. yüzyılda da gerek dinî ve gerekse sosyal ve dayanışmaya yönelik kurulan vakıflarda yeniçeri kimliğine sahip kişilerin de aktif rol aldıklarını görmekteyiz. Bu vakıfların kuruluş amacına yönelik en etkin göstergeleri ocağın kendi içerisindeki dayanışmanın somut delilleri olmasıdır. Yeniçerilerin vakıf kurucuları arasında olduklarını gösteren ve çalışma sınırlarımız dışında kalan önceki dönemlere ait vakfiyeler de bulunmaktadır. XVI. yüzyılın sonlarına ait 1596 tarihli belge, Yeniçeri Ocağı'nda Başçavuş görevinde bulunan Anber Ali Çavuş Ağa tarafından kurulan vakfi belgelemekle birlikte tespit edebildiğimiz dinî hizmete yönelik bir vakıf örneğidir.¹⁸

Barkan ve Ayverdi'nin İstanbul vakıfları ile ilgili çalışmasında, yeniçeriler tarafından kurulmuş herhangi bir vakıf örneğine rastlanmamakla birlikte bu dönemde sadece iki para vakfına ait belgelerde, yeniçeri sıfatını taşıyan Yeniçeri Ömer ve Yeniçeri Mustafa, vakfın mütevellisi konumunda görülmektedir.¹⁹ Yine bu eserde yer alan bir başka vakıf kaydında ise vakfedilmiş olan paranın gelirlerinden Yeniçeri Hasan'a da verilmesi şart koşulmuştur.²⁰ Bu çalışma XVI. yüzyılın ortalarına ait vakıf tahrîr defterini içermektedir. Burada yer alan vakıf kayıtları, öncesinde kurulmuş olan vakıfları verdiği için yeniçerilerin o dönemden önce ocağın dışında gelirlerinin çok fazla olmadığından gayrimenkul edinmeleri de pek mümkün olmamıştır. Gayrimenkulü ve dolayısıyla az da olsa bir servete sahip olmayan kişinin vakıf kurması pek düşünülemez. Ancak üst düzey tekaüt olmuş ocaklılar hayrat yapmış olabilir.

¹⁵ Bahaeddin Yediyıldız, "Türk Vakıf Kurucularının Sosyal Tabakalaşmadaki Yeri, 1700-1800, *Osmanlı Araştırmaları*, C. III, İstanbul, 1982, s. 151.

¹⁶ Ali Himmet Berki, *Vakfa Dair Yazılan Eserlerle Vakfiye ve Benzeri Vesikalarda Geçen İstilah ve Tabirler*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Neşriyatı, Ankara 1966, s. 57

¹⁷ XVIII. yüzyılda kurulmuş büyük vakıfların kurucularının aşağı yukarı %14'ü köle, kapıkulu yani saraya mensup köleler tarafından kurulmuştur. Siyasî güçleri sayesinde temliknâmeler ile mülk edinmişler, mirî arazilerin bir kısmını, padişahın da gerekli vakıf kurma iznini kolaylıkla elde edip kamu müessesesi yararına vakıflaştırmışlardır. Bu durum onların halk nazarında iyilik-sever kişiler olmalarını sağladığı gibi halkın sempatisini de kazanma açısından önemli olmuştur. Yediyıldız, *a.g.e.*, s. 161-173.

¹⁸ Anber Ali Çavuş Ağa İstanbul'da Kızıl Minare Mahallesi'nde bulunan arsa üzerine inşa edilmiş on üç odayı vakfederek gelirlerini, Sofular Camisi hizmetinde çalışan ve istenilen görevleri yerine getiren görevlilere verilmesini şart koymuştur. Vakfiyenin tescil tarihi Muharrem 1005/Ağustos-Eylül 1596 tarihidir. Bkz. VGM, *Defter No: 633*, s. 361, sr. 125.

¹⁹ Barkan, Ömer Lütfi-Ayverdi, Ekrem Hakkı, *İstanbul Vakıfları TahrîrDefteri 953 (1546) Tarihli*, Baha Matbaası, İstanbul 1970, s. 22,395.

²⁰ Aynı eser, s. 251.

Vakıflar tarafından kurulan sosyal ve dinî kurumlar Osmanlı şehirlerinin gelişmesinde büyük oranda katkı sağlamıştır ve vakıflar ekonomiye birçok yönden etki etmişlerdir. Vakıfların gelirleri farklı kalemlerden meydana gelmektedir. Bazı vakıfların kira veya paranın neması tek kalem geliri bulunurken birçoğunun birden fazla gelir kalemi görülmektedir. Özellikle kira geliri yanında bir miktar para da vakfedilebilmiştir. Vakıfların kurdukları bu vakıfların her türlü inşa ve bakımı için yapılan masraflar ile vakıf kuruluşlarının masraflarını karşılamak için satın alınan ev, dükkân gibi taşınmazların alımı, bakımı, onarımı ve işletilmesi ekonomiye katkı sağlamıştır. Daha XVI. yüzyılın son çeyreğinde 1572 tarihli İstanbul kadısına yazılan hükümde geçen ibareye göre, İstanbul'daki çarşıların çoğunun vakıf dükkânların önünde bulunduğu yani İstanbul çarşılarındaki dükkânların çoğunun vakıf olduğu belirtilmektedir.²¹

Yeniçeri Ocağı mensupları tarafından kurulan vakıflar, sonraki dönemlerde daha çok para vakfî şeklidir. Para vakıfları Osmanlı Devleti'nde XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, Şeyhülislam Ebusuud Efendinin fetvası ile yaygınlık kazanmış olmasından dolayı para vakfının ilk dönemlerde az olmasının en önemli nedenini bu duruma bağlamak gerekir. İstanbul vakıfları ile ilgili bir başka çalışma Mehmet Canatar tarafından yapılmıştır ve bu çalışmada XVII. yüzyıl İstanbul vakıfları incelenmiştir. Bu dönemde de yine kurucusu yeniçeri olan vakıflara rastlanılmamaktadır. Ancak, yeniçeri ağasının vakfın nâzırı konumunda olduğu veya mütevellisinin yeniçeri olduğu vakıflar bulunmaktadır.²²

XVIII. yüzyılda yeniçeri ağası gibi ocağın en üst kademesindeki görevliden, en alt kademesindeki ocak elemanlarına kadar çok sayıda yeniçeri tarafından vakıflar kurulmuştur. Araştırma konusu olan dönem İstanbul'unda, konu ile ilgili tespit edilen toplam vakfiye sayısı on ikidir. Vakfiyelerin genelinde vakfedilen ev ve dükkân gibi gayrimenkullerin kira gelirleri olabildiği gibi sadece nukud/para vakfedilenler de bulunmaktaydı.²³ Tespit edilen iki vakfiyede kira gelirleri yanında ayrıca nukud da vakfedilmiştir. İlgili vakfiyelerde vakıf kurucularından dördü yeniçeri ağasına ait olup, yine ocakta baş halife, sekbanbaşı, odabaşı, kethüda, kapı halifesi, başçavuş gibi unvanlara sahip kişiler tarafından da farklı amaçlarla vakıflar kurulmuştur.

Vakfiyeler hizmet amacına göre incelendiği zaman ya dinî ya da sosyal ihtiyaçları karşılamaya yönelik kurulmuş vakıflardır. İncelenen vakfiyeler içerisinde sadece bir vakıf ise eğitim amaçlı kurulmuştur. Dinî amaçlı kurulan vakıflar, camilerde görev yapan çeşitli kademelerdeki görevlilerin ücretlerinin ödenmesi, caminin çeşitli ihtiyaçlarının karşılanması amacına yöneliktir. Sosyal amaçlı kurulan vakıflar ise ocağın kendi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olup çoğunlukla bağlı oldukları odaya vakfedilmiş, o odanın belirlenen ihtiyacının karşılanması istenmiştir. Bu kurulan vakıflar para vakıfları ve akâr vakıflar olarak sınıflandırıldığında, sekizi akâr vakfî, dördü ise para vakfidir. Vakfedilen paralar çoğunlukla istirbah ve istiğlal yoluyla nemalandırılarak (onu on bir yani %10 olmak üzere) elde edilen gelir ile vakfın şartlarında belirtilen ihtiyaçlarına göre harcanması istenmiştir.

Yeniçerilerin XVIII. yüzyıl ile birlikte almış oldukları ulûfeler fiyatlarda yaşanan artışlardan dolayı ihtiyacı karşılamaya yetmediği için yeniçerilerden durumu iyi olanlar odanın yemek, kandil yağı, sefer zamanında gereken ihtiyaçların karşılanması için gerek para vakıfları, gerekse de akâr vakıfları olarak para vakfetmişler ya da vakfetmiş oldukları ev ya da dükkânların gelirleri ile bu odaların ihtiyaçlarını gidermeye çalışmışlardır. Bu dönemin birçok arşiv belgesinde bu amaçla farklı miktarlarda paraların vakfedildiğini görmekteyiz. Bazı vakıf kurucuları, vakfettikleri paralarla veya vakıfların gelir fazlasıyla daha kendileri hayatta iken vakıfları için muhtelif gayrimenkuller satın almışlardır. Bunların vakfedilen paraları devamlı bir gelir kaynağı olarak görmedikleri, paraların kaybolmaması için gayrimenkul aldıkları da anlaşılmaktadır.²⁴ Bazıları da kendi ölümlerinden sonra da vakfiyede belirtilen hizmetleri yerine getiren görevlilerin ücretleri karşılandıktan sonra arta kalan olursa uygun mahallerde akâr satın alınarak vakfa eklenmesi şart koşulabilmektedir.²⁵

Ocağın ihtiyacına yönelik kurulan sosyal hizmet amaçlı vakıfların ikisi para vakfî, üçü ise ev ya da dükkân gelirlerinin vakfedilmesi şeklinde yapılmıştır. Dergâh-ı Âlî Yeniçerileri Ağası Mehmed Ağanın kethüdası Muslu Ağa tarafından 1.250 kuruş vakfedilerek, vakfiyede istirbah ve istiğlal yoluyla²⁶ işletilmesi ve elde edilen

²¹ Ahmet Refik Altınay, *Hicri Onuncu (Miladi On altıncı) Asırda İstanbul Hayatı (961-1000/1553-1591)*, Devlet Basımevi, İstanbul 1935, s. 61-62, belge:7.

²² Mütevellî olarak yeniçerilerin 51. Bölüğünün yayabaşısı atanmakta ve aynı zamanda yeniçeri odalarında olan Orta Mescit'te yanan kandili yakan kişi için de belli bir ücret ödenmesi vakfın şartlarında belirtilmektedir. Mehmet Canatar, *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri 1009 (1600) Tarihli*, İstanbul Fethi Cemiyeti Yayınları, İstanbul 2004, s. 505, 347-348.

²³ Para vakıflarının kurulması ve yaygınlaşması, Osmanlı Devleti'nde tam olarak sorunsuz olmamıştır. Bu vakıflara karşı birkeç sebepten dolayı güçlü bir muhalefet oluşmuştur. Tartışmanın bir yüzyıldan fazla sürdüğünü ve sonunda Şeyhülislam Ebusuud Efendi tarafından verilen bir fetva ile izin verilen ve farklı Osmanlı sultanları tarafından onaylanan para vakıflarının, muhalefete rağmen yaygınlaştığını söylemek mümkündür. Murat Çizakça, *Osmanlı Dönemi Vakıflarının Tarihsel ve Ekonomik Boyutları*, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2000, s. 24.

²⁴ Hasan Yüksel, *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Hayatında Vakıfların Rolü*, Dilek Matbaası, Sivas 1998, s. 121.

²⁵ VGM, *Defter No: 631*, s. 126, sr. 91.

²⁶ Kuruluşu gerçekleştirilen vakfın asl-ı mal (sermayesi) mütevellî tarafından işletilmekte ve elde edilen gelir vakfın kuruluş amacına yönelik olarak vakfiyede öngörülen yerlere harcanmaktadır. Nukudun nasıl işletilmesi gerektiğine yönelik vakfiyelerde genellikle istirbah ya da

XVIII. YÜZYILIN İLK YARISINDA YENİÇERİLER TARAFINDAN KURULAN VAKIFLAR: İSTANBUL ÖRNEĞİ

gelirlerin de 64. Cemaat Odası'nın yemek masrafları için kullanılması ve aynı zamanda yine odanın ihtiyaçları için harcanması belirtilmekte, yemek pişirenler için de belirlenen ücretlerin ödenmesi istenmektedir.²⁷ Ocağın ihtiyacı için bir diğer para vakfı ise Ekim 1733 tarihli vakfiyedir. 1. Ağa Bölüğü'nden emekli olan Halil Ağa tarafından 1.250 kuruşun vakfedilerek yine istirbah ve istiğlal yoluyla işletilmesi ve gelirleri ile de 1. Ağa Bölüğü'nün oda emektarları, emeklileri ve ihtiyarlarının yemek masrafları için kullanılması şart koşulmuştur.²⁸

Ocağın ihtiyaçları için para vakfı dışında İstanbul'da ya da şehir dışında bulunan çiftlik, ev ya da dükkân kirası gelirleri de vakfedilmiştir. Temmuz 1725 tarihli vakfiyede, yeniçerilerin 2. Cemaatinden Molla Mehmed, Selanik'te bulunan çiftlik evinin kira gelirini yine aynı odanın yemek masrafları için kullanılması, sefer zamanı çeşitli mühimmatların alınması, yine sefer zamanı münasip birinin orduda sakalık hizmetinde bulunmasını istemiştir.²⁹ 98. Cemaatin eski Odabaşısı Hacı Abdullah, Aralık 1735 tarihli vakfiyesinde, İstanbul'da Mimar Sinan Mahallesi'nde bulunan evini vakfederek kira gelirleri ile yine 98. Cemaat odasının kandil yağı ihtiyacı ile odanın çeşitli ihtiyaçlarının giderilmesini şart koşmuştur.³⁰ Yeniçerilerin 37. Cemaatinde Sekbanbaşı Hacı Yahya ise Galata'da bulunan çörekçi fırını, içindeki tüm eşyası ile birlikte 37. Cemaat Odası'nın yemek ihtiyaçları için vakfetmiştir. Fırının kira gelirlerinden et, pirinç, yağ, bal, nohut, tuz gibi malzemelerin alınarak her cuma günü 37. Cemaat Odası'nda yahni, pilav ve zerde pişirilmesini istemiştir.³¹

Yeniçeriler tarafından dinî hizmet amaçlı kurulan vakıfların biri yeniçeri ağası, diğer üçü ise baş halife ya da ocakta halife konumunda bulunan kişiler tarafından kurulmuştur. Yeniçeri Ağası Ebubekir Ağa, Kasım 1699'da tescil edilen vakfiyesinde, Edirne'de Üsküdar nahiyesine bağlı Akça İbrahim köyü yakınlarındaki, havlusunda ekmek fırını, berber dükkânı, nalbant dükkânı ve bakkal dükkânı bulunan hanını vakfetmiştir. Vakfın kira gelirleri ile aynı yerde bulunan ve yine kendisi tarafından inşa edilmiş caminin çeşitli ihtiyaçlarının giderilmesi ve bu camide, vakfiyede belirtilen hizmetleri yerine getiren görevli ücretlerinin karşılanmasını istemiştir.³²

Dinî hizmetlere yönelik vakıflardan biri de ocakta baş halife olan Abdi Efendi tarafından kurulmuştur. Abdi Efendi, bir ev vakfetmiş, vakfettiği bu evin kira gelirlerini ve 150 kuruş miktarında paranın işletilmesi ile Molla Gürani Camii için vakfiyede belirtilen hizmetleri yerine getiren görevli ücretlerinin karşılanmasını istemiştir.³³ Hem kira geliri ve hem de 60 kuruş para vakfeden Yeniçeri Ocağı'nda kapı halifesi olan Hüseyin Efendi vakfiyesinde, tüm vakıf gelirleri ile Çivicizade Camii'nin ihtiyaçları ve görevlilerinin ücretlerinin ödenmesini şart koşmuştur. Hüseyin Efendi'nin vakfetmiş olduğu beş adet ev İstanbul'da Kürekçibaşı Mahallesi'nde bulunmaktadır. Evlerin kira gelirlerine ek olarak vakfetmiş olduğu 60 kuruşun istirbah ve istiğlal (onu on bir hesabı üzere) olunmasını istemiştir. Caminin görevlilerinden cuma günleri için vaaz vazifesi ve yine

istiğlal gibi genel ifadeler kullanılmaktadır. Bunlarla kastedilen şey, vakıf paranın gelir getirecek şekilde işletilmesidir. Bu durumda belli bir işlem türünün tayin edilmediği, tercihin günün şartlarına göre mütevelliyeye bırakılması söz konusudur. Özcan, *a.g.e.*, s. 53.

²⁷ Vakfedilen paranın, rehnî kavî ve kefilî melî yahut ikisinden birisi ile senede ona on bir olmak üzere mütevellî eliyle istirbah ve istiğlal yoluyla işletilmesini, elde edilen gelirin haftada bir kere cuma günü pilav ve zerde pişirilip odanın nefarâtı ve misafir olanlar için kullanılmasını, aynı zamanda yine odanın ihtiyaçları için harcanmasını, yemek yiyen kişilerin yemekten sonra üç ihlas ve fatiha okuyup sevabını vâkıfın ruhuna hediye etmelerini istemiştir. Yemeği pişiren aşçı ve karakullukçulardan her birine iki bayramda yarımşar kuruş verildikten sonra fazla kalırsa asıl vakfa eklenmesini, vakfa odanın yoldaşlarının nâzır olmasını şart koymuştur. Vakfiyenin tescil tarihi 8 Receb 1143/17 Ocak 1731'dir. Bkz. İŞS, Bâb Mahkemesi, *Defter No: 150*, s. 21b, sr. 1.

²⁸ Vakfiyenin tescil tarihi Cemâziyelevvel 1146/14 Ekim 1733'tür. Bkz. İŞS, Bâb Mahkemesi, *Defter No: 157*, s. 90b, sr. 1.

²⁹ Molla Mehmed, Selanik'e bağlı Lankaza nahiyesinde Örüncək adlı köy sınırı dâhilinde sınırları çevrili alta bir, üste bir oda, bir saman hane, bir ahır, harman yeri ve yirmi dönüm meyveli ve meyvesiz bahçesini ve su kaynağı bulunan su gözünü ihtivâ eden çiftlik adındaki evini Allah rızası için vakfederek vakfın tevliyetini yaşadığı sürece kendisi, vefatından sonra ise bağlı olduğu odanın mütevellisinin vakfa mütevellî olmasını şart koşmuştur. Evin kiraya verilerek kira gelirlerinden gerektiğinde tamir ve termim için kullanılmasını, söz konusu odada misafirlere, mücavirlere yemek verilmesini, adı geçen oda ahalisi sefere gittiği zaman kira geliri ile bir at ve sair mühimmat satın alınıp neferrâtan münasip bir kişinin sakalık hizmeti görmesini istemiştir. Vakfiyenin tescil tarihi 16 Zilkade 1137/27 Temmuz 1725'tir. Bkz. İŞS, Bâb Mahkemesi, *Defter No: 136*, s. 2a, sr. 1.

³⁰ Odabaşı Hacı Abdullah vakfiyesinde, hayatta olduğu sürece evin tasarrufu kendisinde, vefatından sonra eşine, nesli kesildiği zaman ise 98. Cemaat neferrâtına mahsus odanın vakıf mütevellisi olan kişinin aynı zamanda vakfın da mütevellî olması, adı geçen evi kiraya verip elde edilen gelirinden yine aynı odanın kandil ihtiyacı görülerek her ay otuzar akçe harç ve sarf olunmasını ve odanın çeşitli ihtiyaçlarının giderilmesini istemiştir. Bkz. İŞS, Bâb Mahkemesi, *Defter No: 163*, s. 30b, sr. 1.

³¹ Sekbanbaşı Hacı Yahya, vakfa hayatta oldukça kendisi mütevellî olup, vefatından sonra ise yine 37. Cemaat odasında her kim oda bekçisi ise o kişinin vakfın mütevellisi olmasını şart koşarak fırının tasarruf hakkını mütevellî olan kişiye teslim etmiştir. Vakfiyenin tescil tarihi, 16 Recep 1145/2 Ocak 1733'tür. Bkz. VGM, *Defter No: 732*, s. 151, sr. 134.

³² Camii ve hanın hizasında arsaları da bulunan İbrahim Ağa aynı zamanda hayrat için bir de çeşme yaptırmıştır. Vakfa Edirne'deki Bostancıbaşı'yı nâzır olarak atamıştır. İbrahim Ağa vakfiyesinde, yaşadığı sürece kendisi mütevellî olup, sonrasında mütevellî olarak çocuklarının, nesli kesilmesi halinde azatlı kölelerinin mütevellî olup, vakfın gelir fazlasından han ve dükkânlar ile çeşmenin tamir ihtiyaçlarının karşılanması, artan kalırsa da Medine fakirlerine verilmesini şart kılmuştur. Vakfiyenin tescil tarihi 5 Cemâziyelâhir 1111/28 Kasım 1699'dur. Bkz. VGM, *Defter No: 1570*, s. 1-15.

³³ Baş halife Abdi Efendi, işletilmesi istediği paranın kuvvetli rehin ve sağlam kefil (rehn-i kavî ve kefil-i melî) ile istirbah olunması istemektedir. Vakıf Abdi Efendi vakfın tevliyeti için atamış olduğu kişiyi azlederek vakfın tevliyetini kendi üzerine almış, hayatta oldukça kendisinin, vefatından sonra da Molla Gürani Camii vakfının mütevellisi olan kişinin kendi vakfına da mütevellî olmasını istemiştir. Vakfiyenin tescil tarihi 18 Cemâziyelevvel 1120/5 Ağustos 1708'dir. Bkz. VGM, *Defter No: 628*, s. 77, sr. 94.

seccade ve tevliyet vazifesi için de belirtilen ücretlerin ödenmesi şart konulmuştur.³⁴ Para vakfı olarak dinî hizmet içeren bir diğer vakıf ise Yeniçeri Ocağı Baş halifesi Osman Efendi tarafından kurulmuştur. Hacı Osman Efendi, vakfettiği 400 kuruşun istirbah olunarak elde edilen gelir ile İstanbul'da bulunan Fatih Sultan Mehmed Hân Camii'nde, vakfiyede belirtilen hizmetleri yerine getiren görevli ücretlerinin karşılanmasını şart olarak koymuştur.³⁵

Toplumun genelini ilgilendirecek eğitim faaliyetleri için de Osmanlı toplumunda yoğun bir şekilde vakıf kurulmakla birlikte incelenen dönem için yeniçeri kimliğinde olup, bu amaca hizmet edecek konuda vakfiye sayısı birdir. Dinî ve sosyal hizmetli vakıflar dışında tespit edilen bu vakfiye, vâkıfın şartları incelendiğinde dinî hizmetli vakıflar içerisinde de değerlendirmeye açık olup, burada eğitim hizmetiyle kurulan vakıf sınıflandırmasında yer almasının daha uygun olacağı düşünülmüştür. Vakfın kurucusu aslında bir yeniçeri ağasının oğludur. Para vakfı olarak kurmuş olduğu ve 250 kuruş nakit paranın istirbah ve istiğlal yoluyla nemalandırılarak (onu on bir olmak üzere) elde edilen gelirle, babası Yeniçeri Ağası Mehmed Ağanın Gesi köyünde yaptırmış olduğu camide müderris olan kişinin her hafta pazar günleri namazdan sonra ayet ve hadislerden vaaz ve nasihat edip isteyenlere fıkıh dersi vermesini istemektedir.³⁶ Bu bilgilerden vakfiyesi daha önceki dönemlere ait olduğunu tahmin ettiğimiz ve Yeniçeri Ağası Mehmed Ağa tarafından yaptırılan bir caminin olduğu da anlaşılmaktadır. İlgili vakfiyede olduğu gibi Osmanlı toplumunda birçok vakıf kuruluşunun toplumun eğitim seviyesini yükseltmeye ve geliştirmeye yönelik olduğu görülmektedir.

Ocağın kendi ihtiyaçları dışında sosyal hizmet içeren ve bu dönem için tespit edilen tek vakfiye Eylül 1744 tarihli olup, yeniçeri ağası olduğunu tahmin ettiğimiz Hacı İbrahim Paşa tarafından kurulmuştur. Kızıltaş Mahallesi'nde bulunan altı adet attar ve duhâni dükkânları ile bir adet mülk mahzenini vakfeden Hacı İbrahim Paşa, mahzen ve dükkânların kirasından elde edilen gelirlerle Şeref Mahallesi'nde inşa ettirdiği çeşmenin tamir masraflarının karşılanması, çeşme için vakfiyede belirtilen hizmetleri yerine getiren görevli ücretlerinin ödenmesi, eğer para artarsa uygun mahallerden akâr satın alınarak vakfa eklenmesini şart koymuştur.³⁷

Aşağıda yer alan Tablo 1'de yeniçeriler tarafından kurulan vakıf örnekleri yer almaktadır. Tabloda yer alan vakıflar hizmet türüne göre sınıflandırılmıştır. Sosyal yardımlaşma dinî açıdan bir hizmet olarak yorumlandığında bütün vakıfları bu kategoride ele almak mümkündür. Fakat buradaki amacımız dinî ibadetlerin yerine getirilmesi gayesi ile kurulan vakıflardır. Ayrıca tabloda vakfın adı, vakfiyenin tanzim tarihi, vakfın kurulduğu yer, vakfın akârları ve vakfiyede yer alan şartlar/hizmetler de yer almaktadır. Dinî hizmetleri içeren vakıflar, çoğunlukla nukud vakfı ya da ev/dükkân gelirleri ile ilgili caminin çeşitli ihtiyaçlarının karşılanması ve çalışanların ücretlerinin ödenmesine yöneliktir. Ocağın ihtiyaçlarını görmeye yönelik sosyal hizmetleri içeren ve ocak içerisinde yoldaşlar arasında dayanışmayı sağlayan vakıflar daha çok kurucularının bağlı olduğu odanın çeşitli ihtiyaçlarını karşılamaya yöneliktir. Çalışmaya konu olan dönemi içeren vakıflardan bu konular dışında toplumun yararına hizmet edecek vakıf ile tablonun sonunda yer alan ve eğitim başlığı altında incelenen vakıflar da bulunmaktadır.

Tablo 1 Hizmet Türüne Göre Yeniçerilerin Kurdukları Vakıflar

Dinî Hizmetler	
1.	
Vakfın Adı	Yeniçeri Ocağı'nda Başçavuş, Anber Ali Çavuş Ağa (Anber Ali Ağa bin Yakub)
Vakfiyenin Tanzim Tarihi	Muharrem 1005/Ağustos-Eylül 1596
Vakfın Kurulduğu Mahal	İstanbul Sofular Mahallesi
Vakfın Akârları	İstanbul/Kızıl Minâre Mahallesi'nde bulunan on üç odanın kira gelirleri.

³⁴ İstanbul'da Kürekçibaşı Mahallesi'nde beş adet ev ve 60 kuruş nukud vakfeden vâkıf, vakfın tevliyetini kendi üzerine alıp, nesli kesilinceye kadar da kendi soyundan gelen kişilerin bu hizmeti görmesini istemiştir. Nesli kesildiği zaman ise Çivcizade Mahallesi'nden âlim bir kimsenin mütevellisi olarak atanmasını şart koşturmuştur. Vakfiyenin tescil tarihi, 7 Zilkade 1179/17 Nisan 1766'dır. Bkz. VGM, *Defter No: 624*, s. 524, sr. 474.

³⁵ Baş halife Osman Efendi vakfiyesinde, vakfın mütevellisi olarak hayatta oldukça kendisi, vefatından sonra ise kendi soyundan gelen kişilerin vakfa mütevellisi olmasını, nesli kesildiği zaman da hâkimin vereceği bir kararla uygun bir kimsenin mütevellisi tayin edilmesini, Rumeli Kazaskeri olan kişilerin vakfa hasbî nâzır olarak atanmalarını, masraflardan fazla kahr ise esas vakıf malına eklenmesini ve tamamının istirbah olunmasını istemiştir. Vakfiyenin tescil tarihi 2 Rebiülevvel 1124/9 Nisan 1712'dir. Bkz. VGM, *Defter No: 623*, s. 120, sr. 131.

³⁶ Vakıf, vakfın tevliyetini hayatta oldukça Abdülkerim bin Çelebi'ye, onun vefatından sonra ise ehil olan kişiye verilmesini şart koymuştur. Adı geçen köy halkının vakfa nâzır olmalarını istemiştir. Vakfiyenin tescil tarihi 25 Cemâziyelâhir 1136/21 Mart 1724'tür. Caminin inşa edilmiş olduğu Gesi köyünün nerede olduğu konusunda belge çok net olmamasından dolayı okunamamıştır. Bkz. VGM, *Defter No: 484*, s. 181, sr. 3.

³⁷ Vakıf, hayatta oldukça vakfın mütevellisi kendisi olup vefatından sonra "evlâdım ve evlâd-ı evlâdım ve evlâd-ı evlâdım" olacak şekilde vakfın mütevellisi olmalarını ve soyu kesilmesi durumunda da dindar bir kimsenin mütevellisi tayin edilmesini, Yeniçerileri Ağası olanların da vakfa nâzır olmalarını istemiştir. Vakfiyenin tescil edildiği tarih 17 Receb 1157/5 Eylül 1744 tarihidir. Bkz. VGM, *Defter No: 631*, s. 126, sr. 91.

**XVIII. YÜZYILIN İLK YARISINDA YENİÇERİLER TARAFINDAN KURULAN VAKIFLAR:
İSTANBUL ÖRNEĞİ**

Şartları/Hizmetleri	Vakfedilen evin kirası geliri ile Sofular Camii'nde, vakfiyede belirtilen hizmetleri yerine getiren görevli ücretlerinin karşılanması.
2.	
Vakfın Adı	Yeniçeri Ocağı Baş halifesi, el-Hac Abdi Efendi bin Hasan
Vakfiyenin Tanzim Tarihi	18 Cemâziyelevvel 1120/5 Ağustos 1708
Vakfın Kurulduğu Mahal	İstanbul Molla Gürani Mahallesi
Vakfın Akârları	Galata/ Kasımpaşa Kasabası/Kete Huriye Köyü'nde bulunan ev ve 150 Kuruş nakit para.
Şartları/Hizmetleri	Vakfedilen evin kirası ile nakid paranın da nemalandırılmasından elde edilen gelir ile Molla Gürani Camii'nde, vakfiyede belirtilen hizmetleri yerine getiren görevli ücretlerinin karşılanması.
3.	
Vakfın Adı	Dergâh-ı Âli Yeniçeri Ocağı Kapı Halifesi Hüseyin Efendi ibn Hasan
Vakfiyenin Tanzim Tarihi	7 Zilkade 1179/17 Nisan 1766
Vakfın Kurulduğu Mahal	Topkapı/Küreçibaşı Mahallesi
Vakfın Akârları	Küreçibaşı Mahallesi'nde beş adet ev ve 60 kuruş nakit para
Şartları/Hizmetleri	Vakfedilen evin kirası ile nakid paranın da nemalandırılmasından (onu on bir olmak üzere) elde edilen gelir ile Çivizade Camii'nde, vakfiyede belirtilen hizmetleri yerine getiren görevli ücretlerinin karşılanması.
4.	
Vakfın Adı	Yeniçeri Ocağı Baş halifesi, el-Hac Osman Efendi ibn Mehmed Efendi
Vakfiyenin Tanzim Tarihi	2 Rebûulevvel 1124/9 Nisan 1712
Vakfın Akârı	400 kuruş nakit para
Şartları/Hizmetleri	Nakid paranın istirbah olunarak elde edilen gelir ile, Ebulfeth Sultan Mehmed Hân Gazi Camii'nde vakfiyede belirtilen hizmetleri yerine getiren görevli ücretlerinin karşılanması.
5.	
Vakfın Adı	Dergâh-ı Âli Yeniçerileri Ağası İbrahim Ağa İbni Ebubekir
Vakfiyenin Tanzim Tarihi	5 Cemâziyelâhir 1111/28 Kasım 1699
Vakfın Kurulduğu Mahal	Edirne kazasında Üsküdar Nahiyesi
Vakfın Akârları	Edirne/Üsküdar Nahiyesi/Akça İbrahim Köyü yakınlarındaki han, han havlusunda bir adet ekmek fırını, bir adet berber dükkânı, bir adet nalbant dükkânı ve bir adet bakkal dükkânı.
Şartları/Hizmetleri	Kira gelirleri ile caminin çeşitli ihtiyaçlarının giderilmesi, Cami'de, vakfiyede belirtilen hizmetleri yerine getiren görevli ücretlerinin karşılanması.
Sosyal Hizmetler / Ocağın Kendi İhtiyaçlarını Karşılamaya Yönelik	
1.	
Vakfın Adı	Dergâh-ı Âli Yeniçerilerinin 2. Cemaatinden, Molla Mehmed bin Abdünnebi bin Osman
Vakfiyenin Tanzim Tarihi	16 Zilkade 1137/27 Temmuz 1725
Vakfın Kurulduğu Mahal	Selanik/Ahmed Subaşı Mahallesi
Vakfın Akârı	Selanik/Lankaza Nahiyesi/Örüncek Köyü çiftlik evi.
Şartları/Hizmetleri	Kira gelirlerinden öncelikle çiftlik evinin tamir masraflarını karşılaması, arta kalan paranın 2. Cemaat Odasının yemek masrafları, sefer zamanı çeşitli mühimmatların alınması ve yine sefer zamanı münasip bir kişinin sakalık hizmetinde bulunması için sarf edilmesi.
2.	
Vakfın Adı	Dergâh-ı Âli Yeniçerileri Ağası Mehmed Ağanın Kethüdalrı olan 64. Cemaatinden Muslu Ağa Bin Ömer Bin Hüseyin
Vakfiyenin Tanzim Tarihi	8 Receb 1143/17 Ocak 1731
Vakfın Akârı	1.250 kuruş nakit para
Şartları/Hizmetleri	Paranın istirbah ve istiğlal yoluyla nemalandırılarak (onu on bir olmak üzere) 64. Cemaat odasının yemek masrafları, odanın ihtiyaçları için harcanması ve yemek pişirenlere vakfiyede belirtilen ücretlerin ödenmesi.

NAİME YÜKSEL KARASU

3.	
Vakfın Adı	Dergâh-ı Âli Yeniçerinin 98. Cemaatinden, Sabıkan Odabaşı, Hacı Abdullah bin Odabaşı Hacı Mehmed
Vakfiyenin Tanzim Tarihi	18 Receb 1148/4 Aralık 1735
Vakfın Kurulduğu Mahal	Mimar Sinan Mahallesi/İstanbul
Vakfın Akârı	Mimar Sinan Mahallesi'nde ev.
Şartları/Hizmetleri	Evin kira gelirlerinden 98. Cemaat odasına vakfedilen kandilin giderleri için her ay otuzar akçe harç ve sarf olunması ve odanın çeşitli ihtiyaçlarının giderilmesi.
4.	
Vakfın Adı	Dergâh-ı Âli Yeniçerinin 1. Ağa Bölüğü mütekitlerinden Halil Ağa bin Mustafa
Vakfiyenin Tanzim Tarihi	5 Cemâziyelevvel 1146/14 Ekim 1733
Vakfın Akârı	1.250 kuruş nakit para
Şartları/Hizmetleri	Paranın istirbah ve istiğlal yoluyla nemalandırılarak (onu on bir olmak üzere) elde edilen gelir ile 1. Ağa bölüğünün oda emektarı, mütekit ve ihtiyarlarının yemek giderleri için sarf edilmesi.
5.	
Vakfın Adı	Yeniçerilerin 37. Cemaatinden Sekbanbaşı/Korucu el-Hac Ali bin el-Hac Yahya
Vakfiyenin Tanzim Tarihi	16 Receb 1145/2 Ocak 1733
Vakfın Kurulduğu Mahal	Molla Hüsrev Mahallesi
Vakfın Akârı	Galata'da dükkân (çörekçi fırını-tüm eşyasıyla birlikte)
Şartları/Hizmetleri	Fırının kirasından elde edilen gelire koyun eti, pirinç, bal, yağ, nohut, tuz, biber, zağferan ve sair gerekli malzemenin alınarak her cuma günü 37. Cemaat odasında yahni, pilâv ve zerde pişirilmesi için sarfedilmesi,
Eğitim	
Vakfın Adı	Sabıkan Yeniçeri Ağası Mehmed bin Abdullah Ağanın büyük oğlu Ali Bey
Vakfiyenin Tanzim Tarihi	25 Cemâziyelâhir 1136/21 Mart 1724
Vakfın Kurulduğu Mahal	Kemalpaşa Mahallesi
Vakfın Akârı	250 Kuruş nakit para
Şartları/Hizmetleri	Paranın istirbah ve istiğlal yoluyla nemalandırılarak (onu on bir olmak üzere) elde edilen gelirin babası Mehmed Ağanın Gesi köyünde yaptırmış olduğu mescidinde müderris olan ve taliplilere ayet ve hadislerle dayanarak vaz u nasihat eden ve İslam Hukuku (fıkıh) dersleri veren Süleyman Efendi'nin ücretin karşılanması.
Sosyal Hizmetler	
Vakfın Adı	El-Hac İbrahim Paşa
Vakfiyenin Tanzim Tarihi	17 Receb 1157/5 Eylül 1744
Vakfın Kurulduğu Mahal	Molla Şeref
Vakfın Akârları	Kızıлтаş Mahallesi'nde altı adet attar ve duhâni dükkânları ile bir adet mülk mahzen.
Şartları/Hizmetleri	Mahzen ve dükkânların kirasından elde edilen gelirler ile Şeref Mahallesi'nde inşa eylediği çeşmenin tamir masraflarının karşılanması, çeşme için vakfiyede belirtilen hizmetleri yerine getiren görevli ücretlerinin karşılanması. Arta kalan olursa uygun mahallerde akâr satın alınarak vakfa eklenmesi.

Vakfiyesine ulaşamadığımız ancak mütevellî, tahsildar, cüzhan gibi çeşitli görevlere atamaların yapıldığı ya da ulûfesinin bir vakfa bağışlandığı, bunların dışında yine Yeniçeri Ocağı'na mensup kimselerin kurduğu ya da bir şekilde dâhil olduğu vakıflar da bulunmaktadır. Mayıs 1705 tarihli berat kaydında İstanbul'da Tavukpazarı yakınlarında Bâbüssaade Ağası Hüseyin Ağa Camii Vakfı'na mülhak (ilave edilmiş) Dergâh-ı Âli Yeniçerileri Bölükbaşısı Mehmed Ağa Vakfı'na mütevellî olan kişinin yerine Hüseyin Halife'nin atanması uygun görülmüştür.³⁸ Mayıs 1729 tarihli bir başka belge ise Yeniçeri Kethüdası Süleyman Paşa Vakfı'na tahsildar atamasını konu almaktadır. Bu vakıf Saraçhane yakınlarında olup günlük beş akçe vazife ile câbîsi (tahsildar) olan Ahmed'in yaptığı bu görev başka bir kişiye verilmektedir.³⁹ Bir başka vakıf ise Aksaray civarında Yeniçeri

³⁸ 25 Muharrem 1117/19 Mayıs 1705 tarihli belge için bkz. BOA, C.EV., 107/5306.

³⁹ 3 Şevvâl 1141/2 Mayıs 1729 tarihli belge için bkz. BOA, C.EV., 161/8033.

XVIII. YÜZYILIN İLK YARISINDA YENİÇERİLER TARAFINDAN KURULAN VAKIFLAR: İSTANBUL ÖRNEĞİ

Kâtibi Hüseyin Ağanın kurmuş olduğu Mektep vakfıdır. Vakfa günlük beş akçe vazife ile câbi olan Mehmed, bu görevi kendi rızasıyla başka birine bırakmaktadır.⁴⁰ Yine İstanbul, Yenikapı'da Yeniçeri Kâtibi Mehmed Efendinin kurmuş olduğu Mevlevihane vakfına günlük bir buçuk akçe vazife ile ecza-i şerife görevini Derviş Mehmed Hasan'a kendi rızasıyla bu görevi bırakmakta ve ondan boşalan göreve de başka biri atanmaktadır.⁴¹

Bazı yeniçerilerin ulûfelerini bir hayır için bir vakfa bağışladıklarını gösteren kayıtlar da bulunmaktadır. Dergâh-ı Âli Yeniçerilerinin 67. Cemaat Odası'ndan olan Mehmed Ağa yevmi kırk akçe ulûfesini, Musul'da Babü'l-Irak Mahallesi'nde bulunan Abdülmabud Mescidi'nin tamir ve termimine vakf etmiştir. Vakfın nâzırı olan Hattat Molla Yusuf'un bu parayı Musul cizyesi malından alması için berat verilmesini talep etmektedir.⁴² Yeniçeri kimliği ile kurulmuş ya da bir şekilde içerisinde yer almış olan tüm bu vakıflar şehrin ve ocağın iktisadî hayatı açısından önem arz etmekle birlikte bu dönemde sahip olmuş oldukları mal varlığını, servet statülerini göstermesi bakımından da önemlidir. Tüm bu vakfiyelerde dikkati çeken en önemli husus vâkıfların iki temel neden üzerine vakıf kurmalarıdır. Bunlardan ilki ocağın ve dolayısıyla da yoldaşların ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması, ikinci olarak ise inanç dünyalarına yönelik dinî etkinin azımsanmayacak boyutta olup vâkıfın ölümden sonra da sevap kazanma isteğidir.

SONUÇ

Geçmişte ve günümüzde vakıf müessesesi genelde toplumsal bütünleşmenin sağlanmasında toplumda gördüğü sosyal fonksiyonları vasıtasıyla önemli bir rol oynamıştır. Osmanlı şehirlerinde toplumsal, kültürel, ekonomik ve daha birçok açıdan şehirlerin gelişmesine, bayındır ve refah bir duruma gelmesine büyük bir katkı sağlayan vakıf sistemi, dönemin şartlarına uygun olarak gelişmiş ve önemi gittikçe artarak şehir hayatının vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Vakıflar Osmanlı Devleti'nde toplumsal çatışmayı engelleyerek gelir-servet dağılımını ve bireyler arasındaki ilişkileri düzenleyerek toplumda gördüğü hizmetler nedeniyle istihdamı arttırarak toplumsal bütünleşmeyi sağlamıştır. Temel işlevi kamusal ihtiyaçları gidermek olan vakıf kurumunun toplumda sosyal bütünleşmenin gelişmesine etki ettiği açıkça görülmektedir.

Yeniçerilerin ekonomik alandaki güçlerinin en güzel kanıtı, vakıf müessesesi içerisinde yer almaları olmuştur. Sosyal ve dinî hizmetlere yönelik kurmuş oldukları vakıflarda öncelikleri vakfetmiş oldukları para ya da gayrimenkulün gelirlerinin ocağın ihtiyacını karşılamaya yöneliktir. Yeniçeri kimliği ile kurulmuş ya da bir şekilde içerisinde yer alınmış olan tüm bu vakıflar, şehrin ve ocağın iktisadî hayatı açısından önem arz etmekte, bu dönemde sahip olmuş oldukları mal varlığını, servet statülerini göstermesi bakımından sağlam veriler sunmaktadır. İncelenen vakfiyelerde yoldaşların ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması dışında bir diğer dikkat çeken husus ise inanç dünyalarına yönelik dinî etkinin azımsanamayacak boyutta olmasıdır.

Vakıfların gördükleri hizmetlerin en yaygın olanlarından biri, şüphesiz sosyal yardım ve dayanışma hizmetleridir. Yeniçeriler tarafından kurulan vakıf örneklerinde özellikle ocağın ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik gerek yoldaşlara yiyecek temini ve gerekse de ilgili odaların çeşitli ihtiyacının karşılanması sosyal yardımın ötesinde ocak içinde dayanışmayı göstermesi açısından dikkat çekicidir. Özellikle odanın ihtiyaçları adı altında ve sefer zamanında çeşitli mühimmatların alınması ve yine sefer zamanı münasip bir kişinin sakalık hizmetinde bulunması için vakıf gelirlerinin sarf edilmesi bu dayanışmayı göstermektedir. Bu amaçla yardım sağlayan vakıflar çok büyük gelir getirisine sahip olmamakla birlikte kurucuları olan vâkıflar da çok da zengin kişiler değildir.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

1) Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Cevdet / Evkaf (C.EV.), Evrak nr. 107/5306; 161/8033; 86/4279; 429/21717; 436/22097.

2) İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM)

İstanbul Bâb Mahkemesi, Defter nr. 136, 150, 157, 163.

3) Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGM)

Defter nr. 484, 623, 624, 628, 631, 633, 732, 1570.

⁴⁰ 9 Receb 1143/18 Ocak 1731 tarihli belge için bkz. BOA, C.EV., 86/4279.

⁴¹ 29 Zilhicce 1146/2 Haziran 1734 tarihli belge için bkz. BOA, C.EV., 429/21717.

⁴² "Medine-i Musul'da Babü'l-Irak Mahallesi'nde vâki' Abdülmabud Mescid-i Şerifinin bir yerden bir akçe ve bir habbe vakfı olmamağla Dergâh-ı Âli Yeniçeri Ocağı'nda 67. Cema'at odasından olup mutasarrıf olduğu yevmi kırk akçe ulûfesini hasbete'n-lillahi te'âlâ mescid-i mezkûrun ta'mir ve termimine ve sâir iktizâ eden masârifâtına vakf idüb, vakf-ı mezbûr nâzırı olan Hattat Molla Yusuf ma'rifetiyle harç ve sarf ve i'mâr olunmak şartıyla yevmi kırk akçe ulûfesini Musul cizyesi malından ve mezbûr mescid-i şerife ta'yin olunub berât-ı âli-şân ihsân buyrulmak bâbında arz olundu." 30 Zilkade 1123/9 Ocak 1712 tarihli belge için bkz. BOA, C.EV., 436/22097.

Basılı Eserler

AKGÜNDÜZ, Ahmet, *İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, TTK Yayınları, Ankara 1988.

ALTINAY, Ahmet Refik, *Hicri Onuncu (Miladi On altıncı) Asırda İstanbul Hayatı (961-1000/1553-1591)*, Devlet Basımevi, İstanbul 1935.

ARSEBÜK, Esat, “Mameleke İstinat Eden Şahsiyet: Vakıf”, *Adliye Ceridesi*, İstanbul 1937.

BARCAN, Ömer Lüffi-AYVERDİ, Ekrem Hakkı, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546) Tarihi*, Baha Matbaası, İstanbul 1970.

BERKİ, Ali Himmet, *Vakfa Dair Yazılan Eserlerle Vakfiye ve Benzeri Vesikalarda Geçen Istılah ve Tabirler*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Neşriyatı, Ankara 1966.

_____, “Hukukî ve İctimaî Bakımdan Vakıf”, *Vakıflar Dergisi*, S. V, Resimli Posta Matbaası, Ankara 1962, s. 9-13.

CANATAR, Mehmet, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 1009 (1600) Tarihi*, İstanbul Fethi Cemiyeti Yayınları, İstanbul 2004.

CANSEL, Erol, “Vakıf, Kuruluşu, İşleyişi ve Amacı”, *Vakıflar Dergisi*, S. XX, Mas Matbaacılık, Ankara 1988, s. 321-327.

ÇİZAKÇA, Murat, *Osmanlı Dönemi Vakıflarının Tarihsel ve Ekonomik Boyutları*, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2000.

HATEMİ, Hüseyin, *Önceki ve Bugünkü Türk Hukukunda Vakıf Kurma Muamelesi*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 1969.

İNALCIK, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1300-1600)*, C. I, Ed. Halil İnalçık-Donald Quataert, Çev. Halil Berktaş, Eren Yay., İstanbul 2009.

KOZAK, İ. Erol, *Bir Sosyal Siyaset Müessesesi Olarak Vakıf*, Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, Sakarya 1994.

KÖPRÜLÜ, Fuad, “Vakıf Müessesesi ve Vakıf Vesikalarının Tarihi Ehemmiyeti”, *Vakıflar Dergisi*, S. I, Ankara 1938, s. 1-6.

MARDİN, Şerif, *Makaleler, Türkiye'de Toplum ve Siyaset*, İletişim Yayınları, İstanbul 1991.

ÖZ, Tahsin, *İstanbul Camileri*, C. I, TTK Yayınları, Ankara 1987.

ÖZCAN, Tahsin, *Osmanlı Para Vakıfları-Kanûni Dönemi Üsküdar Örneği*, TTK Yayınları, Ankara 2003.

PAKALIN, M. Zeki “Vakıf”, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.III, MEB Yayınları, İstanbul 1983, s. 577-580.

QUATAERT, Donald, *Osmanlı İmparatorluğu 1700-1922*, İletişim Yayınları, İstanbul 2008.

Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türki*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1896.

TOPLALOĞLU, Bekir-KARAMAN, Hayrattın, *Arapça-Türkçe Yeni Kamus*, Elif Ofset, İstanbul 1979.

YEDİYILDIZ, Bahaeddin, *XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi-Bir Sosyal Tarih İncelemesi*, TTK Yayınları, Ankara 2003.

_____, “Türk Kültür Sistemi İçinde Vakfın Yeri”, *Vakıflar Dergisi*, S. XX, Mas Yayıncılık, Ankara 1988, s. 403-408.

_____, “Türk Vakıf Kurucularının Sosyal Tabakalaşmadaki Yeri, 1700-1800”, *Osmanlı Araştırmaları*, C. III, İstanbul 1982, s. 143-164.

YÜKSEL, Hasan, *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Hayatında Vakıfların Rolü*, Dilek Matbaası, Sivas 1998.

ZAİM, Sabahattin, “Vakıfların Milli Ekonomiye Etkileri”, *V. Vakıf Haftası Semineri (7-13 Aralık 1987)*, VGM, Ankara 1988, s. 209-212.

**XVIII. YÜZYILIN İLK YARISINDA YENİÇERİLER TARAFINDAN KURULAN VAKIFLAR:
İSTANBUL ÖRNEĞİ**